

1.01 Izvirni znanstveni članek

UDK 94(497.4Vurberk):614.215"19"

314.151.3-054.72/.73(497.4=161.1):614.2"19"

Prejeto: 15. 1. 2018

Sanatorij ruskega rdečega križa Vurberk

RADOVAN PULKO

mag. zgodovine, profesor geografije

Osnovna šola Videm

Ulica Borisa Kraigherja 1, SI-2325 Kidričevo

e-pošta: p_radovan@yahoo.com

Izvleček

Po ruski državljanski vojni je v Kraljevino Srbov, Hrvatov in Slovencev prišlo do 44.000 ruskih beguncev. Zaradi težkih razmer med državljansko vojno in med evakuacijo iz Rusije so številni izmed njih zboleli za tifusom, črnimi kozami in tuberkulozo. Obolelim je pomagal ruski Rdeči križ, ki je v ta namen odprl številne zdravstvene ustanove. Ena izmed njih je bila Sanatorij ruskega Rdečega križa za pljučne bolnike na Vurberku. V njem so bili zaposleni izključno ruski zdravniki, sam sanatorij pa je veljal za eno izmed najboljših zdravstvenih ustanov v Kraljevini Jugoslaviji. Pričujoči članek je nastal na podlagi obširnejšega raziskovalnega dela o ruski postrevolucionarni emigraciji, ki bo v knjižni obliki objavljeno v letu 2018.

Ključne besede:

ruski emigranti,
ruski begunci,
Vurberk,
sanatorij,
zdravstvo

Abstract

SANATORIUM OF RUSSIAN RED CROSS VURBERK

After the Russian Civil War 44,000 Russian refugees came to the Kingdom of Serbs, Croats, and Slovenes. Due to difficult circumstances during the civil war and evacuation from Russia, many of them contracted typhoid, small-pox, and tuberculosis. The sick were helped by the Russian red cross which established numerous health care institutions for this purpose. One of those institutions was the Sanatorium of the Russian red cross for pulmonary patients in Vurberk. The sanatorium employed exclusively Russian doctors, and the institution itself was considered one of the best health care institutions in the Kingdom of Yugoslavia. The article was written based on a greater research work on Russian post-revolutionary emigration which will be published in book form in 2018.

Key-words:

Russian
emigrants,
Russian refugees,
Vurberk,
sanatorium,
health care

Po ruski državljanski vojni, ki je v evropskem delu nekdanje carske Rusije prešla v zaključno fazo proti koncu leta 1920, je domovino zapustila številčna protirevolucionarna armada skupaj z množico civilistov, nasprotnikov nastajajočega novega državnega sistema. Po nekaterih najvišjih ocenah naj bi takrat svojo domovino zapustilo med 1.500.000 do 2.000.000 oseb.¹ Med evropskimi državami, ki so sprejele največ ruskih državljanov, je bila tudi Kraljevina Srbov, Hrvatov in Slovencev (SHS), ki naj bi sprejela med 41.000 in 44.000 beguncev.²

Že ob prvih množičnih prihodih ruskih beguncev je bilo v Kraljevini SHS odprtih več različnih ruskih zdravstvenih ustanov. Vzrok za njihovo ustanavljanje je bil predvsem v tem, da je bilo veliko ruskih beguncev zaradi slabih življenjskih razmer med državljansko vojno, nehygieničnih razmer med evakuacijo in bivanjem po različnih begunskih taboriščih zelo bolnih. Med begunci je pogosto prihajalo do epidemij, najpogosteje tifusa in črnih koz. Veliko je bilo tudi ranjencev. Zaradi slabih bivalnih pogojev in splošnega pomanjkanja osnovnih življenjskih dobrin je bila med ruskimi begunci pogosta tudi tuberkuloza. Kraljevina SHS ni imela na razpolago dovolj zdravstvenih ustanov, da bi lahko oskrbela takšno množico bolnikov. Zato so pod okriljem ruskih humanitarnih organizacij, predvsem Ruskega društva Rdečega križa (ROKK), začele nastajati zdravstvene ustanove, namenjene oskrbi ruskih beguncev. Ustanovljeni so bili ambulate, lazareti, bolnišnice, zobozdravstvene ambulate, sanatoriji in druge zdravstvene ustanove, v katerih so bili zaposleni večinoma le ruski zdravniki. Med večjimi ruskimi zdravstvenimi ustanovami so bili sanatoriji. Prvi ruski sanatorij na ozemlju Kraljevine SHS je bil odprt na Topčiderju že spomladi 1920.³ Še istega leta je bil odprt sanatorij v Pančevu in Herceg Novem. Naslednjega leta pa tudi v Crikvenici. V Makošici pri Dubrovniku je bil ustanovljen še sanatorij, v katerem so zdravili s hidroterapijo.⁴ Za vse ruske zdravstvene ustanove je bilo značilno, da so delovale le kratek čas, večinoma do zatrtja nalezljivih bolezni ali izselitve večine ruskih beguncev iz kraja, kjer je ustanova delovala. Ruskih zdravstvenih ustanov, ki bi delovale desetletja, je bilo razmeroma malo.

Ena izmed tistih redkih ruskih zdravstvenih ustanov, ki so delovale vse do propada Kraljevine Jugoslavije, je bil Sanatorij ROKK za pljučne bolnike na Vurberku. Zdravljenje pljučno-tuberkuloznih bolnikov na Vurberku so upravičevali predvsem z ugodnimi klimatskimi razmerami, med katere so prištevali zmerno topla poletja, kratke jeseni, v povprečju 270 do 280 sončnih dni na leto, skoraj popolno odsotnost meglenih dni in precej manjšo količino vlage kot v drugih krajih Slovenije. K pomembnim klimatskim dejavnikom, ki so vplivali na zdravljenje obolelih, so prištevali tudi vetrovnost. Zagotavljali so, da so na Vurberku vetrovni dnevi samo v začetku poletja in jeseni, pihalo pa naj bi večinoma le iz jugozahodne smeri. Zaradi gričevnate lege in okoliške poraščenosti z iglastimi in bukovimi gozdovi je bilo zdravilišče opredeljeno kot subplaninski gozdni sanatorij za pljučne bolezni. Najpomembnejše pri vsem pa je bilo dejstvo, da je bilo zdravilišče takrat dovolj oddaljeno od industrijskih središč.⁵ Občina Vurberk, ki je pred drugo svetovno vojno zajemala katastrske občine Krčevina, Grajena, Grajenščak in Vumpah z Vešico, ni imela niti večje vasi. Manjša skupina hiš je bila le na Grajeni in v Vešici. Vurberk je imel župnijo in štirirazredno osnov-

¹ Јовановић, Досељавање руских избеглица у Краљевину СХС 1919–1924, str. 35–37 (Jovanović, Doseljavanje ruskih izbeglica u Kraljevinu SHS 1919–1924).

² Prav tam, str. 164–173.

³ Бюллетень Объединенного Комитета, str. 5 (Bjulleten Obedinennogo Komiteta).

⁴ Pulko: *Ruska emigracija na Slovenskem 1921–1941*, str. 57; Палибрк-Сукић, Руске избеглице у Панчеву 1919–1941, str. 29–35; Јовановић, Руска емиграција на Балкану (1920–1940), str. 374 in 375 (Jovanović, Ruska emigracija na Balkanu (1920–1940)).

⁵ Sanatorium Vurberg, Subplaninski šumski sanatorij za pljučne bolezni. Санаторијум Руског друшта Црвеног крста у Вурбергу, str. 1 (Sanatorijum Ruskog društva Crvenog krsta u Vurbergu).

no šolo. Občina, župnija in šola pa so bile poimenovane po gradu Wurmberg (Vurberk).⁶ Grajski objekt je bil takrat še v lasti grofa Herbersteina.⁷

Že med prvo svetovno vojno je vurberški grad postal pribežališče za razne begunce in vojne ujetnike.⁸ Decembra 1914 je tako v gradu bivalo okrog 250 beguncev iz Galicije, med katerimi so bili večinoma Poljaki in nekaj Rusinov.⁹ Naslednjega leta so za poljska dekleta, ki so do tedaj bivala v gradu, uredili barake in nekatere zaposlili pri različnih gospodarjih. V gradu so nato odprli hiralnico za bolne in onemogle begunce iz Galicije. Zanje je skrbel dr. Rossberger, zdravnik iz Jaroslava.¹⁰ Predhodnik poznejšega sanatorija za pljučne bolezni je bil majhen lazaret Ruske armade, ki so ga na Vurberk premestili iz Carigrada.¹¹ Začetki delovanja ruskega sanatorija pa segajo v leto 1921.¹² 31. maja tistega leta je namreč na Vurberk prišel oddelek ROKK in za dve leti najel grajske prostore z namenom, da v njih uredi sanatorij, namenjen izključno ruskim pljučnim bolnikom.¹³ V sanatoriju so prvotno zdravili samo bolnike z začetnim stadijem tuberkuloze.¹⁴ Leta 1921 je to zdravstveno ustanovo kot prva vodila Natalija Aleksandrovna Duhonina.¹⁵ Imela je nekaj izkušenj z vodenjem podobnega sanatorija v Crikvenici, ki pa je bil po kratkem času delovanja razpuščen.¹⁶ Del inventarja tega sanatorija je bil prenesen na Vurberk.¹⁷

Julija 1921 je bilo v vurberškem gradu že okrog 100 oseb.¹⁸ Ruske emigrante je zdravil dr. Sergej Semjonovič Tregubov. Brezplačno pa je zdravil tudi domačine, ki jih je po potrebi obiskal na domu. Poleg zdravnika je bilo v sanatoriju zaposlenih več sester Rdečega križa. Tajniška dela je leta 1921 opravljal Konstantin Leonidovič Maksimovič.¹⁹ Med zaposlenimi v sanatoriju je bil tudi nekdanji generalštabni polkovnik Mihailovski, ki se je zaradi pomanjkanja

⁶ »Vurberg pri Ptuj«, *Ilustrirani Slovenec*, 11. 11. 1928, št. 46, str. 364 in 365.

Stopar: *Grajske stavbe v vzhodni Sloveniji*, str. 141.

⁷ *Krajevni leksikon dravske banovine, Krajevni repertoarij z uradnimi, topografskimi, zemljepisnimi, zgodovinskimi, kulturnimi, gospodarskimi in tujskoprometnimi podatki vseh krajev dravske banovine*, str. 667.

⁸ »Vurberg pri Ptuj«, *Ilustrirani Slovenec*, 11. 11. 1928, št. 46, str. 364 in 365.

⁹ »Vurberg«, *Slovenski gospodar*, 31. 12. 1914, št. 54, str. 5.

¹⁰ »Vurberg«, *Slovenski gospodar*, 21. 1. 1915, št. 3, str. 5; »Vurberg«, *Slovenski gospodar*, 18. 3. 1915, št. 11, str. 6.

¹¹ Вурбергъ, Часовой, № 236–237, Брюссель 5 июня 1939 г., str. 35 (Vurberg, Časovoj, № 236–237, Brjussel, 5. junja 1939 g.); Н. Рыбинский, Древний замок в руках «москвитов», Русская санатория в Югославии, От болгарского корреспондента «Рубежа», Рубеж, № 8, Харбинъ 1934 (N. Rybinskij, Drevnij zamok v rukah »moskovitov«, Russkaja sanatorija v Jugoslaviji, Ot bjulgarskago korrespondenta »Rubeža«, Rubež, №8, Harbin, 1934).

Igor Blumenau navaja, da je bila v gradu leta 1920 nameščena skromna vojaška bolnišnica za del ruske vojske, ki je prišel iz Turčije. Pri tem se sklicuje na podatke iz časopisa »Stražar«, ki je izšel v Parizu leta 1939.

Блуменау, Судбина русских эмиграната у Београду, str. 102 (Blumenau, Sudbina ruskih emigranata u Beogradu).

¹² Санаторијум Руског друшта Црвеног крста у Вурбергу, str. 1.

Župnijski arhiv Vurberk (ŽAV), Excerpta ex chronica Vurbergensi de natione Russorum, Izvleček iz vurberške »kronike«, Bivanje ruskih emigrantov v vurberškem gradu, začetek 1921.

Prim.: ŽAV, Excerpta ex chronica Vurbergensi de natione Russorum.

¹³ ŽAV, Excerpta ex chronica Vurbergensi de natione Russorum (podatki za leto 1921).

¹⁴ Бюллетень Объединенного Комитета, str. 5.

¹⁵ ŽAV, Excerpta ex chronica Vurbergensi de natione Russorum (podatki za leto 1921).

¹⁶ Blumenau navaja, da je sanatorij v Crikvenici deloval do maja 1921.

(Блуменау, Судбина русских эмиграната у Београду, str. 102).

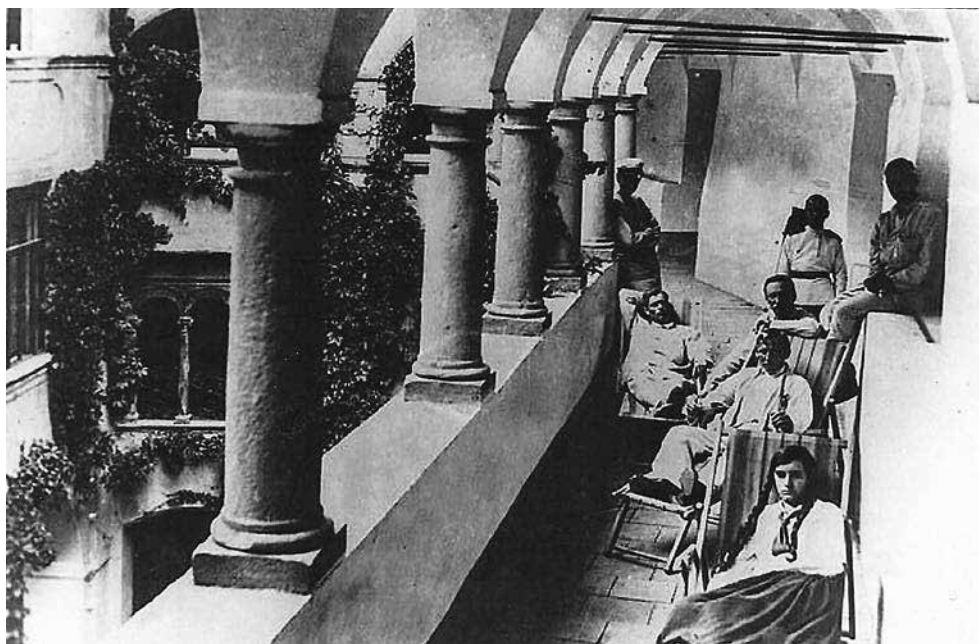
¹⁷ Pulko: Ruska emigracija na Slovenskem 1921–1941, str. 58.

¹⁸ Iz vira ni mogoče razbrati, koliko od navedenega števila ljudi je bilo bolnikov, koliko zdravniškega in pomožnega osebja ter ali so v gradu stanovale tudi osebe, ki so prišle na Vurberk le kot spremstvo ali na obisk obolelim.

Prim.: ŽAV, Excerpta ex chronica Vurbergensi de natione Russorum (podatki za leto 1921).

¹⁹ Rodil se je v Turkestanu, v mestu Auile Ata.

ŽAV, Excerpta ex chronica Vurbergensi de natione Russorum (podatki za leto 1921).

*Skupina ruskih emigrantov med zdravljenjem v ruskem sanatoriju v gradu Vurberk.
Internetni vir: <http://old.bfrz.ru/>. Pridobljeno 15. 1. 2018.*

ustrezne zaposlitve, kar je takrat občutila večina ruskih emigrantov, preživel tako, da je iz grajske pristave v grad nosil mleko in pomagal pri delu v kuhinji sanatorija.²⁰

Leta 1921 je bilo na Vurberku za tuberkulozne bolnike na razpolago le 60 ležišč.²¹ Že oktobra istega leta so finančna sredstva za vzdrževanje sanatorija pošla. Zato novih bolnikov niso sprejemali, dotedanji oskrbovanci pa so sanatorij kmalu zapustili. Zadnji pacienti so odšli 30. 10. 1921. Čez zimo sta v gradu ostala le Nikolaj Ivanovič Znamenskij, nekdanji sodnik iz Kremenčuga, in Dimitrij Mihajlovič Horvat, nekdanji bančni namestnik iz istega mesta.²² Prostori sanatorija so za kratek čas spet zaživel ob koncu junija 1922, ko so na Vurberk prišle počitnikovat gojenke »Marijinskega donskega inštituta« iz Novočerkaske. Na gradu je takrat bivalo 100 deklic in 26 oseb, med katerimi so bili učiteljice inštituta in ruski emigranti, ki so prišli na oddih.²³

Sanatorij za pljučne bolnike na gradu Vurberk je začel neprekinjeno delovati šele s prihodom dr. medicine Boleslava Franceviča Okolo - Kulaka²⁴ ob koncu januarja leta 1923. Okolo - Kulak (26. 1. 1886, Sankt Peterburg – 1945, Celje)²⁵ je bil po rodu Poljak, njegovi daljni predniki pa naj bi bili tatarski knezi s Krima. Po zaključenem izobraževanju na gimnaziji se je Okolo - Kulak sicer najprej vpisal na pravno fakulteto, vendar je študij opustil in se vpisal na medicino. Po opravljeni diplomi je ostal na univerzitetni kliniki v Petrogradu in proti koncu leta 1919 postal prvi asistent sanatorija za tuberkulozne bolnike na polotoku Hor blizu Jalte. Leta 1920 je postal primarij istega sanatorija. Po evakuaciji s Krima je bil dve leti vodja Ruskega sanatorija za tuberkulozne bolnike

²⁰ ŽAV, Excerpta ex chronica Vurbergensi de natione Russorum (podatki za leto 1921).

²¹ Бюллетень Объединенного Комитета, str. 5.

²² ŽAV, Excerpta ex chronica Vurbergensi de natione Russorum (podatki za leto 1921).

²³ ŽAV, Excerpta ex chronica Vurbergensi de natione Russorum (podatki za leto 1922).

²⁴ Njegov priimek je v nekaterih virih zapisan tudi kot Okolokulak. Ker je na njegovi vizitki zapisan priimek kot Okolo - Kulak, menim, da je tako pravilneje.

²⁵ ŽAV, Excerpta ex chronica Vurbergensi de natione Russorum (podatki za leto 1923).

²⁶ ŽAV, Excerpta ex chronica Vurbergensi de natione Russorum (podatki za leto 1934).

Pulko: Ruska emigracija na Slovenskem 1921–1941, str. 59.

v azijskem delu Carigrada. Leta 1922 pa se je odzval povabilu ROKK, naj pride v Kraljevino SHS in ustanovi sanatorij za tuberkulozne bolnike na Vurberku.²⁶ Sanatorij na Vurberku so tako ponovno odprli 1. 3. 1923²⁷ in od takrat je neprenehoma deloval vse do ukinitve leta 1941.²⁸

Prostore vurberškega gradu so za potrebe sanatorija popolnoma preuredili. Zdravilišče je bilo sicer skromno opremljeno, vendar je kljub temu nudilo vse potrebno udobje. Sanatorij je tako razpolagal s 70 posteljami. Bolniške sobe so bile svetle in obrnjene proti jugozahodu ali jugovzhodu. Sobe za kopanje so bile sodobno urejene. Na voljo so bili balkoni in ležalne lope za počitek bolnikov čez dan. Slednje so bile postavljene v neposredni bližini gradu in popolnoma zaščitene pred vetrom. Sanatorij je imel tudi svojo električno centralo, vodovod z zdravo, pitno vodo in kanalizacijo.²⁹ Poleg tega je sanatorij imel še lastno pekarno in veliko posestvo za oskrbovanje ustanove.³⁰ Ob vhodu v grad – sanatorij so pritrdili emblem ROKK z zgovornim napisom »Vzljubi svojega bližnjega, kot imaš rad samega sebe«.³¹

Okolo - Kulak je poskrbel, da so leta 1924 na Vurberk iz Carigrada prenesli skoraj ves inventar nekdanjega carigradskega sanatorija ROKK.³² V vurberškem zdravilišču so tako imeli za tiste čase moderen rentgenološki kabinet, potrebne aparate za fizikalno terapijo in apoteko ter operacijsko sobo.³³ Sanatorij je imel opremo za določanje diagnoze bolezni in izbiro ustrezne terapije. Imel je dobro urejen bakteriološki laboratorij, v katerem so bile tudi poskusne živali, v glavnem zajci in morski prašički. Bolnike so glede na razvoj bolezni po sobah strogo ločevali. Vsa posoda, ki so jo bolniki uporabljali, je bila po zaužitem obroku prekuhana. Prekuhaval pa so tudi bolnikovo perilo. Ko je pacient zaključil zdravljenje, so vzglavnik in slamarico, na kateri je med zdravljenjem ležal, dali na razkuževanje v dezinfekcijsko komoro.³⁴

Pri zdravljenju pljučnih bolezni so v sanatoriju uporabljali različne metode, prilagojene posameznim bolnikom. Metodo zdravljenja pa je zdravnik vsakemu pacientu določil po strogem in natančnem pregledu. Sanatorij je imel

²⁶ ŽAV, Excerpta ex chronica Vurbergensi de natione Russorum (podatki za leti 1923 in 1934). Vurberg, Slovenski gospodar, let. 59, št. 50, 26. 11. 1925, str. 5.

Anton Ožinger, Pomembne osebnosti naših krajev, V ogledalu časa, Zbornik občine Duplek, Duplek, 2006, str. 650.

²⁷ Ta datum se je oprijel kot dan ustanovitve ruskega sanatorija Vurberk. Kot tak je naveden v nekaterih časnikih in publikacijah.

Vurberg pri Ptuj, Ilustrirani Slovenec, let. IV, št. 46, 11. XI. 1928, str. 364 in 365.

Sanatorium Vurberg, Subplaninski šumski sanatorij za pljučne bolezni.

Санаторијум Руског друшта Црвеног крста у Вурбергу, str. 1.

Вурбергъ, Русский голос, № 99, 26 фебраль 1933 г., str. 4 (Vurberg, Russkij golos, № 99, 26. febr. 1933 g.).

²⁸ ŽAV, Excerpta ex chronica Vurbergensi de natione Russorum (podatki za leto 1923).

Pulko, Ruska emigracija na Slovenskem 1921–1941, str. 59.

²⁹ Sanatorium Vurberg, Subplaninski šumski sanatorij za pljučne bolezni.

Замокъ Герберштейна, Возрождение, Органъ національного возрожденія, Ежедневная газета, № 1748, Белградъ 16 марта 1930 г., str. 4. (Zamok Gerberštejna, Vozroždenie, Organ nacionalnago vozroždenija, Eženedelnaja gazeta, №1748, Belgrad 16 marta 1930 g.)

Vurberg, Slovenski gospodar, let. 59, št. 50, 26. 11. 1925, str. 5.

Vurberg, Slovenski gospodar, let. 64, št. 13, 25. 3. 1930, str. 10.

³⁰ Вурбергъ, Часовой, № 236–237, 5 июня 1939 г., str. 35.

³¹ Н. Рыбинский, Вурбергъ, Изъ странствій по Югославіи, Россія и славянство, № 214, 11 фебраля 1933 г., str. 4 (N. Rybinskij, Vurberg, Iz stranstvij po Jugoslavii, Rossija i slavjanstvo, № 2, 11 febralja 1933 g.).

³² Pulko: Ruska emigracija na Slovenskem 1921–1941, str. 58.

³³ Sanatorium Vurberg, Subplaninski šumski sanatorij za pljučne bolezni.

Вурбергъ, Часовой, № 236–237, 5 июня 1939 г., str. 35.

Vurberg, Slovenski gospodar, let. 59, št. 50, 26. 11. 1925, str. 5.

³⁴ Санаторијум Руског друшта Црвеног крста у Вурбергу, str. 2.

Dr. Boleslav Okolo - Kulak (v ospredju) med pregledom rentgenskih posnetkov. Vir: Kamra.

na razpolago vsa potrebna takrat znana in preizkušena sredstva za zdravljenje. Uporabljala se je tako konservativna kot tudi aktivna kirurška terapija (strokovni pnevmotoraks, operacije frenikusa, torakoplastika in druge). Po potrebi so opremo in zdravila nakupili tudi v najbližjih lekarnah na Ptuju. Pri zdravljenju so uporabljali: umetni pnevmotoraks, parcialni antigenom Deucke-Much, AT, Ektebin, Immunnan Körper Spengler, injekcije, avtovaccine, preparate zlata Krysolgan in druge.³⁵ Da so za tiste čase zares uporabljali zelo napredne metode zdravljenja, nam pove podatek, da so že leta 1923 izvedli prvi obojestranski umetni pnevmotoraks, in to takrat, ko je bila povsod ta oblika zdravljenja še prava redkost. Prav tako so že leta 1924 začeli zdravljenje z zlatom, kar je bilo praktično takoj po odkritjih Molgarda na Danskem.³⁶ Urnik v sanatoriju je bil natančno določen. Strogo opredeljena pravila so bila podobna tistim v sanatorijih po Švici. Bolniki so na dan prejeli pet obrokov hrane. Prehrana je bila obilna in raznolika. Kuhinjo je vodil preizkušeni kuhar, ki je bil pod stalnim nadzorom zdravnika. Dnevni obroki so imeli skupaj 4200 kalorij. Po odredbi zdravnika pa so v določenih primerih bolniku pripravili še posebno lahko hrano. Osebe sanatorija so sestavljali dva zdravnika, laborant, tri sestre usmiljenke, bolničarji in nekaj službenih ekonomatov. Ob posebnih primerih so bili v sanatorij poklicani tudi kirurgi in razni drugi specialisti.³⁷ Tako je v sanatoriju kot kirurg deloval tudi primarij dr. Aleksander Kūhar, predstojnik kirurškega oddelka Splošne bolnišnice na Ptuju.³⁸

³⁵ Sanatorium Vurberg, Subplaninski šumski sanatorij za pljučne bolezni.

Санаторијум Руског друшта Црвеног крста у Вурбергу, str. 2.

³⁶ Dr. R. Neubauer Golnik, 15-letnica zdravilišča Ruskega rdečega križa na Vurbergu, Zdravniški vestnik, Strokovno glasilo slovenskega zdravništva, let. X, št. 3, 1938, str. 110. (navajam: Neubauer, 15-letnica zdravilišča Ruskega rdečega križa na Vurbergu).

³⁷ Da so v sanatoriju zaposlene tri medicinske sestre, omenja tudi Gluhovcova. V Krajevnom leksikonu dravske banovine pa je zapisano, da sta v sanatoriju stalno zaposlena 2 zdravnika, 1 stažist, 2 sestre in 20 članov pomožnega osebja.

Sanatorium Vurberg, Subplaninski šumski sanatorij za pljučne bolezni.

Санаторијум Руског друшта Црвеног крста у Вурбергу, str. 1 in 2.

Глуховцова, Въ старомъ замке, (Вурбергъ), Новое время, № 1906, Белградъ 9 септембра 1927 г., str. 3 (Gluhovcova, V starom zamke, (Vurberg), Novoe vremja, № 1906, Belgrad 9 sentjabrja 1927 g.).

Krajevni leksikon dravske banovine, str. 667).

³⁸ Eman Pertl, Zdravstvo med Muro in Dravo s posebnim

Praznovanje božiča v ruskem sanatoriju za pljučne bolnike na Vurberku. Vir: Kamra.

V zdravilišču je bilo poskrbljeno tudi za razvedrilo bolnikov. Na razpolago so jim bili knjižnica, pianino in radijski sprejemnik.³⁹ Občasno so v sanatoriju potekali koncerti, gledališke igre in različna predavanja. Odvijala so se tudi različna praznovanja.

Bolniki so se lahko po odredbi zdravnika sprehajali po gozdnih stezicah, ki so se večinoma serpentinasto in v blagih naklonih vzpenjale po grajskem griču. Pozimi je bilo nekaterim bolnikom dovoljeno sankanje. Zdravljenje v zimskih mesecih so obolelim posebej priporočali, saj je takrat ultravijolično sevanje sonca precej močnejše, kar vpliva na hitrejšo ozdravitev.⁴⁰

Okolo - Kulak je ostal na Vurberku kot zdravnik in upravnik sanatorija vse do ukinitve zdravilišča. Prav tako je skoraj vsa leta delovanja sanatorija bil oskrbnik tega zdravilišča polkovnik Vladimir Lvovič Špiganovič, nekdanji poveljnik polka kubanskih kozakov. Delo je opravljal vse do svoje smrti 28. novembra 1939.⁴¹ Njegova žena Ljudmila Ivanovna Špiganovič je bila v sanatoriju sestra usmiljenka.⁴² Preostalo osebje pa se je z leti menjavalo. Konec julija 1925 je prišel v sanatorij zdravnik dr. Aleksander Akim Govsejev. Na Vurberku je ostal do 25. 5. 1926, ko je odšel v Sarajevo, kjer je sprejel državno službo.⁴³ 30. 9. 1930 je sanatorij zapustil dr. Boris Snetin. Odšel je v Beograd. Na njegovo mesto je prišel dr. Sergej Jakovljevič Kapralov.⁴⁴ Do takrat je bil stažist v ruskem sanatoriju v Pančevu.⁴⁵ 3. 3. 1933 je sicer moral zaradi manjše operacije noge v

ozirom na razdobje 1850–1941, Svet med Muro in Dravo, ob stoletnici 1. slovenskega tabora v Ljutomeru 1868–1968, Založba Obzorja Maribor, 1968, str. 538. (Pertl, Zdravstvo med Muro in Dravo).

³⁹ Sanatorium Vurberg, Subplaninski šumski sanatorij za pljučne bolezni.

Санаторијум Руског друшта Црвеног крста у Вурбергу, str. 1 in 2.

⁴⁰ Санаторијум Руског друшта Црвеног крста у Вурбергу, str. 1–3.

⁴¹ ŽAV, Excerpta ex chronica Vurbergensi de natione Russorum (podatki za leti 1923 in 1939).

Pulko: Ruska emigracija na Slovenskem 1921–1941, str. 58.

⁴² Pulko: Ruska emigracija na Slovenskem 1921–1941, str. 59.

⁴³ ŽAV, Excerpta ex chronica Vurbergensi de natione Russorum (podatki za leti 1925 in 1926).

»Vurberg«, Slovenski gospodar, 26. 11. 1925, št. 50, str. 5.

⁴⁴ ŽAV, Excerpta ex chronica Vurbergensi de natione Russorum (podatki za leto 1930).

⁴⁵ Палибрк-Сукић, Руске избеглице у Панчеву 1919–1941, str. 32 (Palibrk-Sukić, Ruske избеглице у Панчеву 1919–1941).

Ljubljano, vendar je v vurberškem sanatoriju ostal do 11. 6. 1933, ko se je v Hrastovcu poročil in odšel na novo delovno mesto pri Mariji Snežni. Leta 1932 je prišel na Vurberk dr. Nikolaj Mihailovič Bauman in ostal do 22. 1. 1936, ko je odšel v Srbijo, kjer je dobil državno službo. Še istega leta je prišla na Vurberk nova zdravnica, dr. Ana Lissova. Ta naj bi leta 1937 službovala tudi v Lenartu. Sicer pa je Lissova medicino začela študirati v Rusiji, nadaljevala pa v Beogradu. Šest let je bila zaposlena na beograjski kliniki. Kot asistentka je ostala v vurberškem sanatoriju do 1. 6. 1938, nakar je odšla na delovno mesto v Beograd. Njeno mesto v vurberškem zdravilišču je zasedla takrat še mlada zdravnica dr. Ljudmila Vasiljevna Manohina.⁴⁶ Bila je hči generala inženirja. Ostala je do oktobra 1938, ko jo je zamenjal dr. Nikolaj Ljvovič Gelprejh,⁴⁷ ki pa je bil v sanatoriju le kratek čas. Odšel je že 10. 1. 1939.⁴⁸

Na Vurberk so iz različnih razlogov, med katerimi so prevladovali obiski bolnih sorodnikov ali osebno zdravljenje, prihajali številni pomembneži iz vrst ruske emigracije. Leta 1922 je Vurberk obiskal nekdanji moskovski župan Mihajlo Vasiljevič Čelnokov. Leta 1926 je prihajal na obisk k svoji bolni hčeri pravnik in poslanec IV. dume Gabrijel de Višnevsky.⁴⁹ Pred revolucijo je bil zelo bogat. V kijevski guberniji je imel posestvo, ki mu je letno prinašalo 60.000 rubljev. Zime je preživel na francoski rivieri, po emigraciji iz Rusije pa je živel v Novem Sadu. Septembra istega leta se je na gradu Vurberk mudil Vladimir Borisovič Pohvisnev. Več let je bil vodja poštnega okraja v Moskvi, pozneje je bil pri ministrstvu vodja telegrafa in vseh pošt v Rusiji. Tudi on je prišel obiskat bolno hčer Zofijo, poročeno Turkom. Vladimir Pohvisnev je že naslednje leto sam nezdravljivo bolan ležal v vurberškem sanatoriju. Umrli je 12. julija in bil pokopan kot nekateri drugi Rusi na katoliškem pokopališču na Vurberku.⁵⁰ V sanatorij je prihajal tudi nekdanji komornik na dvoru carja Nikolaja in gubernator v Kazanu, Peter Mihajlovič Bojarski, čigar žena Jelizaveta Nikolajevna se je zdravila na Vurberku.⁵¹ Med pomembneži iz vrst ruske emigracije je mogoče zaslediti še nekdanjega podgubernatorja v Minsku, Teodora Ivanoviča Lazarova, ki je Vurberk obiskal leta 1929. Kot emigrant je opravljal delo železniškega uradnika v Zaječarju. V naslednjih letih so bili na Vurberku tudi Aleksej Aleksejevič Starkov, nekdanji tajnik III. dume in tajnik RK v Beogradu, Aleksander Nikolajevič Timofejev, nekdanji pomočnik moskovskega gubernatorja, dr. Vasilij Kudreveckij, nekdanji profesor na univerzi v Varšavi, baronica Korff, rojena kneginja Gagarin, dvorna dama carice Aleksandre Feodorovne, in drugi.⁵²

Med osebami, ki so se na Vurberku zdravile ali samo obiskovale znanke in sorodnike, je bilo tudi veliko vojaških oseb različnih činov, tako kadetov kot tudi generalov in politikov. Leta 1921 je bil na Vurberku ulanski polkovnik Aleksander Aleksandrovič Eichholz. Istega leta sta bila tam polkovnik Duhonin, brat generala Duhonina, in polkovnik Ivancov. Na Vurberku je bil polkovnik dragonskega kozaškega polka N. A. Popov. General Andrej Petrovič Polovcov je prihajal na grob žene Ljudmile, ki je umrla v vurberškem sanatoriju pozimi leta 1924. Polovcov je bil dvanajst let v službi carja Nikolaja II. Najprej je bil carjev

⁴⁶ ŽAV, Excerpta ex chronica Vurbergensi de natione Russorum (podatki za leta 1930, 1932, 1936 in 1938).

Pertl: Zdravstvo med Muro in Dravo, str. 524.

⁴⁷ V virih je ime zapisano tudi kot Nikola Gelfreih.

SI AS 1931, Za 402-1, Ruski crveni krst – stara organizacija, Podružnica u Ljubljani.

⁴⁸ ŽAV, Excerpta ex chronica Vurbergensi de natione Russorum (podatki za leta 1938, 1939 in 1940).

⁴⁹ Ime zapisano tudi kot Gabriel de Wichnevsky.

Prim.: ŽAV, Excerpta ex chronica Vurbergensi de natione Russorum (podatki za leto 1926).

⁵⁰ ŽAV, Excerpta ex chronica Vurbergensi de natione Russorum (podatki za leta 1922, 1926 in 1927).

⁵¹ ŽAV, Excerpta ex chronica Vurbergensi de natione Russorum (podatki za leto 1929).

⁵² ŽAV, Excerpta ex chronica Vurbergensi de natione Russorum.

adjutant, zatem pa vrhovni upravitelj vseh carjevih posestev. V sanatoriju se je zdravil kadet krimskega kadetskega korpusa, Pavel Boleslavovič Kačanovskij, ki pa je 1. 12. 1924 umrl, star komaj 18 let. Pokopal ga je vurberški župnik.⁵³ Kot ena izmed vidnejših ruskih oseb je na Vurberku pokopan tudi baron Dimitrij Nikolajevič Korf, poslanec 4. državne dume Ruskega imperija iz Tverske gubernije. Rodil se je leta 1881. Po zaključenem šolanju v 1. moskovskem kadetskem korpusu je služil v 1. moskovskem dragonskem polku imperatorja Petra I. Kot prostovoljec je sodeloval v rusko-japonski vojni in se udeležil bitke pri Mukden. S činom konjeniškega praporščaka je nato bil dodeljen v rezervno sestavo. Ob začetku 1. svetovne vojne je ponovno stopil v vojaško službo. Postal je konjeniški praporščak v 1. dragonskem polku. Že leta 1915 pa je bil iz vojaške službe odpuščen in dodeljen rezervni sestavi štaba Dvinskega vojaškega okrožja. Ko je bil leta 1912 poslanec 4. državne dume, je vstopil v frakcijo ruskih nacionalistov in frakcijo zmerno desnih. Po februarški revoluciji je bil 11. 3. 1917 izbran v začasni komite državne dume. Po oktobrski revoluciji je leta 1917 emigriral in 29. 8. 1924 umrl na Vurberku.⁵⁴ V istem kraju je življenjsko pot končal tudi Leonid Aleksandrovič Artifeksov, kozak terske pokrajine. Bil je sin gimnazijskega predavatelja. Šolal se je na gimnaziji v Tiflisu in leta 1907 v Alekseevskem vojnem učilišču. Leta 1909 je bil oficir v 1. sibirskem kozaškem polku. Pozneje je bil poveljnik stotnije 1. zaporoškega polka kubanske kozaške vojske in leta 1915 poveljnik 6. oklepne avtomobilske enote. Bil je udeleženec vojaškega pohoda na Petrograd oktobra 1917. Med rusko državljansko vojno je leta 1918 opravljal dolžnost pomočnika poveljnika kornilovskega konjeniškega polka. Bil je tudi poveljnik polka kubanske kozaške redne vojske. Marca leta 1919 je poveljeval kornilovskemu konjeniškem polku, junija 1919 pa je postal general za zaupne zadeve pri poveljniku kavkaške armade in nato še pri poveljniku Armade prostovoljcev. Od maja 1921 je bil del kroga najbližjih sodelavcev generala Vrangla. Umrl je na Vurberku 3. 6. 1926.⁵⁵

Leta 1929 je bil na Vurberku tudi knez general Mihael M. Gedrojc, rojen leta 1856 v Moskvi. Kot oficir v carski gardi je z leti napredoval do generala. Leta 1877 se je udeležil rusko-turške vojne, bil je tudi udeleženec rusko-japonske vojne in prve svetovne vojne, kjer je bil na fronti proti Nemcem. Najpomembnejši vojaški osebi, ki sta obiskali Vurberk, pa sta bila pehotni general Aleksander Pavlovič Kutjepov in general Evgen Karlovič Miller. Vodja Ruske splošne vojaške zveze (ROVS) Kutjepov je prišel na Vurberk 27. 3. 1929, ko je izvajal kontrolo ruskih zavodov v Jugoslaviji. Ob podobni priložnosti je 10. 5. 1930 prišel na Vurberk njegov naslednik Miller.⁵⁶

Poleg vojaških oseb, plemstva, nekdanjih predstavnikov ruskih oblasti ter predstavnikov ruskih emigrantov so na Vurberku bivali tudi ruski umetniki. Tako je v vurberškem sanatoriju večkrat preživel svoj čas ruski pesnik egofuturist Igor Severjanin.⁵⁷ Na Vurberku je bivala ruska pesnica Jelizaveta Ignatijevna Krokos, ki je tam tudi umrla. Pokopali so jo na vurberškem pokopališču.⁵⁸ V sanatoriju se je zdravil Aron Nimcovič, ki je med letoma 1925 in 1930 veljal za enega največjih šahistov sveta.⁵⁹

⁵³ ŽAV, Excerpta ex chronica Vurbergensi de natione Russorum (podatki za leta 1921, 1922, 1923 in 1924); »Vurberg«, *Slovenski gospodar*, 26. 11. 1925, št. 50, str. 5.

⁵⁴ Internetni vir: A. Б. Николаев, КОРФ Дмитрий Николаевич, <http://www.tez-rus.net/ViewGood30787.html>. Pridobljeno 26. 1. 2013 (A. B. Nikolaev, KORF Dimitrij Nikolaevič). Spominska plošča umrlim ruskim emigrantom v ruskem sanatoriju na Vurberku na pokopališču na Vurberku.

⁵⁵ С. Л. Войцеховский, ЭПИЗОДЫ, <http://www.dk1868.ru/history/voytsexov.htm>. Pridobljeno 6. 9. 2007 (S. L. Vojcehovskij, EPIZODY).

⁵⁶ ŽAV, Excerpta ex chronica Vurbergensi de natione Russorum (za leti 1929 in 1930).

⁵⁷ Aleksej Arsenjev, Novi Sad – pismo avtorju, 27. 3. 2006.

⁵⁸ ŽAV, Excerpta ex chronica Vurbergensi de natione Russorum (podatki za leto 1932).

⁵⁹ Блуменау, Судбина русских эмигрантов у Београду, str. 102.

Pogled na notranje dvorišče grada Vurberk. V ozadju je vidna lesena konstrukcija vodnjaka, ki je veljala za svojevrstno tehnično posebnost. Vir: Kamra.

Vurberški sanatorij je bil ena izmed najpomembnejših zdravstvenih ustanov, ki so jih na ozemlju Kraljevine Jugoslavije ustanovili emigranti iz Rusije. Zaradi uspehov pri zdravljenju pljučnih bolnikov je bil poznan tudi ruskim emigrantom, živečim v drugih evropskih državah. O delovanju sanatorija in njegovih uspehih je namreč občasno poročal ruski emigrantski tisk, predvsem časopisi *Russkij golos* iz Beograda, *Rossija i slavjanstvo*, *Novoe Vremja*, *Vozroždenie* iz Pariza, *Rul* iz Berlina in celo *Rubež* iz Harbina v Mandžuriji.⁶⁰ Večina teh časopisov je poudarjala, da je sanatorij odlično opremljen in da je po svojih dosežkih na popolnoma enaki ravni kot najboljši evropski sanatoriji. V časopisu *Rossija i slavjanstvo* so kot primer uspešnosti vurberškega sanatorija objavili vest o bolniku, ki so ga iz znanega zdraviliškega kraja Davos v Švici premestili na zdravljenje v vurberški sanatorij.⁶¹

V prvih letih delovanja sanatorija za pljučne bolnike na Vurberku so se v njem zdravili izključno ruski emigranti in njihovi otroci. Takrat je bilo zdravljenje še brezplačno. Sanatorij je imel tista leta na voljo 60 brezplačnih ležišč, vzdrževal pa ga je ROKK s pomočjo *Državne komisije za ruske begunce*. Pozneje so bolniki za zdravljenje plačevali manjše zneske, revne begunce pa so še naprej zdravili brezplačno.⁶² Zdravljenje v sanatoriju so svojim članom plačevale tudi nekatere ruske emigrantske organizacije. Tako je Rusko delavsko krščansko gibanje s sedežem v Ženevi letno plačevalo zdravljenje trem do petim članom.⁶³ 17. 11. 1925 je nato minister za narodno zdravje dovolil, da se lahko v sanatoriju zdravijo tudi državljani Kraljevine SHS in tuji državljani.⁶⁴ Za te bolnike so

⁶⁰ ŽAV, Excerpta ex chronica Vurbergensi de natione Russorum.

⁶¹ Ta bolnik je bil sin profesorja beograjske univerze Riharda Buriana.

(Н. Рыбинский, Вурбергъ, Изъ странствій по Югославіи, Россія и славянство, № 214, 11 февраля 1933 г., str. 4.)

⁶² Pulko: *Ruska emigracija na Slovenskem 1921–1941*, str. 58; Санаторијум Руског друшта Црвеног крста у Вурберку, str. 3.

Puškadija – Ribkin: Emigranti iz Rusije u znanstvenom i kulturnom životu Zagreba, str. 31.

⁶³ Белоэмиграција у Југославији 1918–1941, I, str. 422 (Beloemigracija u Jugoslaviji – 1941, I.).

⁶⁴ Po podatkih UDV naj bi državljane Kraljevine SHS začeli v sanatorij sprejemati šele po letu 1927.

pripravili 20 postelj.⁶⁵ Sicer pa naj bi prvega jugoslovanskega bolnika sprejeli na zdravljenje v sanatorij že ob koncu leta 1923.⁶⁶

Leta 1927 se je v sanatoriju zdravilo okoli 60 bolnikov, med katerimi so bili tudi Srbi.⁶⁷ Med državljani Kraljevine SHS in kasnejše Kraljevine Jugoslavije, ki so se zdravili v vurberškem sanatoriju, so bili predvsem bolniki ministrstva za vojsko, državnih železnic, žandarmerije in bolniki banske dravske uprave. Prav tako so se na Vurberku zdravile tudi druge osebe, ki so pripadale jugoslovanskim narodom. Nastanitev v sanatoriju so imeli brezplačno.⁶⁸ V sanatoriju so posebno pozornost namenili revnim tuberkuloznim bolnikom iz ptujskega okraja, saj so zanje imeli stalno eno ali dve brezplačni namestitvi in pet postelj z znižano oskrbnino. Po smrti kralja Aleksandra so v sanatoriju sklenili, da bodo v njegov večni spomin na svoje stroške vzdrževali eno posteljo.⁶⁹ Leta 1930 so imeli v sanatoriju na razpolago že 70 ležišč, od katerih je bilo 40 brezplačnih.⁷⁰ Leta 1933 se je število ležišč sicer zmanjšalo na 60, vendar je bilo po poročanju časopisa *Rossija i slavjanstvo* bolnikov v sanatoriju vedno več kot prostih ležišč.⁷¹ Kam so te bolnike med zdravljenjem nameščali, viri žal ne poročajo. Sicer so nekateri ruski emigranti vsaj od leta 1927 na Vurberku najemali tudi zasebna stanovanja, vendar je tudi teh vedno primanjkovalo.⁷² Zadnji podatek o namestitvenih kapacitetah se nanaša na leto 1941, ko naj bi sanatorij sprejel 75 oseb.⁷³

Od 1. 31. 1923 do 1. 1. 1927 se je v sanatoriju na Vurberku zdravilo 725 bolnikov, od katerih se je kar 67 odstotkov odlično pozdravilo.⁷⁴ V desetletju delovanja sanatorija pa se je na Vurberku zdravilo 1895 pacientov. Med njimi je bilo 1500 ruskih emigrantov, 338 Jugoslovancev in 7 tujih državljanov. Popolnoma se je pozdravilo 841 ljudi, 766 se je zdravstveno stanje izboljšalo, 86 oseb pa je sanatorij zapustilo, ne da bi jim bilo bolje. Iz sanatorija na Vurberku so morali v tem obdobju 91 oseb poslati na zdravljenje v druge ustanove. Nekaterim bolnikom ni bilo pomoči. Med zdravljenjem je 79 ljudi umrlo.⁷⁵

Leta 1934 so se razmere v ruskem sanatoriju na Vurberku začele slabšati.⁷⁶ Zaradi gospodarske krize in posledično pomanjkanja finančnih sredstev je

Pertl pa žal brez navedbe vira navaja za začetek zdravljenja državljanov Kraljevine SHS v tem sanatoriju leto 1924.

SI AS 1931, Za 402-1, Ruski crveni krst – stara organizacija, Podružnica u Ljubljani; Pertl, Zdravstvo med Muro in Dravo, str. 538.

⁶⁵ Санаторијум Руског друшта Црвеног крста у Вурбергу, str. 3.

⁶⁶ Neubauer, 15-letnica zdravilišča Ruskega rdečega križa na Vurbergu, str. 110.

⁶⁷ Глуховцова, Въ старомъ замке, (Вурбергъ), Новое время, № 1906, 9 сентября 1927 г., str. 3.

Prim.: »Vurberg«, *Slovenski gospodar*, 18. 8. 1927, št. 33, str. 7.

⁶⁸ Pulko: *Ruska emigracija na Slovenskem 1921–1941*, str. 58.

⁶⁹ Neubauer: 15-letnica zdravilišča Ruskega rdečega križa na Vurbergu, str. 110.

⁷⁰ Замокъ Герберштейна, Возрождение, № 1748, 16 марта 1930 г., str. 4; Vurberg, *Slovenski gospodar*, let. 64, št. 13, 25. 3. 1930, str. 10.

⁷¹ Н. Рыбинский, Вурбергъ, Изъ странствій по Югославіи, Россія и славянство, № 214, 11 февраля 1933 г., str. 4.

⁷² »Vurberg«, *Slovenski gospodar*, 18. 8. 1927, št. 33, str. 7.

⁷³ Musek: Naš okraj, Poizkus socialnomedicinske skice ptujskega okraja in mesta Ptuj, str. 12.

⁷⁴ Санаторијум Руског друшта Црвеног крста у Вурбергу, str. 2; Vurberg, *Slovenski gospodar*, let. 62, št. 10, 8. 3. 1928, str. 9.

⁷⁵ ŽAV, Excerpta ex chronica Vurbergensi de natione Russorum (podatki za leto 1933).

⁷⁶ »Desetletnica ruskega sanatorija na Vurbergu«, *Slovenski gospodar*, 15. 3. 1933, št. 11, str. 4 in 5. Poleg vurberške kronike poroča o finančni stiski, ki je ob gospodarski krizi doletela tako bolnike kot tudi sanatorij Vurberk, tudi E. Messner. V časopisu *Русский голос* je zapisal, da je v sanatoriju manj bolnikov kot prejšnja leta in da sredstev za zdravljenje nimajo ne posamezniki ne organizacije, ki imajo v sanatoriju najeta ležišča. V članku tudi poziva k ohranitvi sanatorija, da bi ta lahko koristil vsaj zdravljenju za tuberkulozo obolele ruske mladine.

E. Месснер, Вурбергъ, Русский голос, № 175, 12 августа 1934 г., str. 4 (E. Messner, Vurberg, *Russkij golos*, № 175, 12 avgusta 1934 g.).

Državna komisija za ruske begunce precej oklestila finančno podporo sanatoriju. Tudi bolniki v letih gospodarske krize niso imeli dovolj sredstev za zdravljenje in zato na Vurberk niso več prihajale tako pomembne osebe kot v prejšnjih letih. Število postelj, namenjenih ruskim emigrantom, se je drastično zmanjševalo. Od 60 mest se je njihovo število najprej skrčilo na 40. Zatem je 25. 6. 1935 število postelj za bolne ruske emigrante upadlo na 18.⁷⁷ Po letu 1935 je bilo samo še 10 brezplačnih mest za obbolele ruske emigrante.⁷⁸ Od leta 1935 naprej so se tako v sanatoriju večinoma zdravili jugoslovanski državljani. Na položaj sanatorija je še dodatno vplivalo, da so 1. 1. 1935 na Ptuju odprli protituberkulozni dispanzer. Vodja ptujskega ambulatorija je postal Boleslav Okolo - Kulak.⁷⁹ Novembra 1936 so na Vurberku nato ustanovili protituberkulozno ligo, katere predsednik je postal Okolo - Kulak. Vsaj od leta 1937 je tedensko brezplačno pregledoval tudi domačine, ki so zboleli za to boleznijo.⁸⁰

Zaradi vedno slabšega finančnega položaja je Okolo - Kulak 3. 3. 1936 zaprosil za pomoč upravo Dravske banovine. Ta je pozneje sanatoriju večkrat finančno pomagala, vršila pa je tudi kontrolo poslovanja v njem. Poleg banske uprave je delovanje sanatorija skoraj od njegovega odprtja naprej nadzoroval še predstavnik ROKK v Jugoslaviji in delegat za zaščito interesov ruskih emigrantov Vasilij Strandtman. V sanatorij je prihajal večkrat letno. Njegova dolžnost je bila med drugim tudi sklepanje najemnih pogodb za prostore vurberškega gradu z lastnikom grofom Herbersteinom.⁸¹ Ta je bila po dokaj neugodnih pogojih za ROKK ponovno sklenjena 2. 10. 1936. Po njej je moral ROKK za najem gradu Vurberk, gozdarske hiše s pripadajočimi postranskimi poslopji, nekaj pašnikov, zelenjadnih vrtov, sadnih dreves in travnikov plačati mesečno najemnino 1000 dinarjev. Pred podpisom pogodbe, ki je veljala do 30. 9. 1941, je ROKK moral položiti še 12.000 dinarjev kavcije za plačilo zakupnine. Dolžan je bil plačevati tudi vse predpisane davke in zavarovalne požarne premije. Prav tako je bil dolžan vzdrževati vse v zakup vzete objekte, tudi dovozne poti in pešpoti do grada. Za vse adaptacije in popravila se je bil ROKK dolžan predhodno dogovoriti z lastnikom grofom Josipom Herbersteinom. Vse investicije ROKK v objekte pa bi po poteku najemne pogodbe brez kakršne koli odškodnine prešle v last najemodajalca. ROKK je bil po tej pogodbi dolžan od Herbersteina odkupovati vse blago, ki ga je bil ta sposoben nabaviti. Prav tako pa je imel najemodajalec ob morebitni likvidaciji sanatorija predpravo do odkupa sanatorijskega inventarja.⁸² Leta 1936 je sanatorij doletel še strošek napeljevanja telefonske povezave med sanatorijem in Ptujem. Pri tem pa je sanatoriju s prispevki priskočil na pomoč tudi vurberški župnik Alojzij Kokelj.⁸³

Kljub finančnim težavam, ki so doletele zdravilišče, so ob praznovanju 15-letnice 1. 3. 1938 lahko podali poročilo, iz katerega je bilo razvidno, da se je do takrat v sanatoriju zdravilo kar 2618 bolnikov, med katerimi je bilo 1817 ruskih emigrantov, 780 Jugoslovancev in 21 tujih državljanov. Med slednjimi so bili Poljaki, Romuni, Grki, Bolgari in Italijani. 2079 bolnikov je bilo sprejetih prvič, 539 pa ponovno. Vsi bolniki skupaj so v sanatoriju prebili 268.775 dni. Od 2569 pacientov, ki so jih iz sanatorija v tistem času odpustili iz oskrbe, jih je bilo 984 sposobnih za delo, 1200 jih je bilo delovno sposobnih le pod zdravniškim nadzo-

⁷⁷ ŽAV, Excerpta ex chronica Vurbergensi de natione Russorum (podatki za leti 1934 in 1935).

⁷⁸ Pulko: *Ruska emigracija na Slovenskem 1921–1941*, str. 58.

⁷⁹ ŽAV, Excerpta ex chronica Vurbergensi de natione Russorum (podatki za leto 1939).

⁸⁰ »Vurberg«, *Slovenski gospodar*, 30. 12. 1936, št. 52, str. 11; »Vurberg«, *Slovenski gospodar*, 24. 3. 1937, št. 12, str. 8.

⁸¹ ŽAV, Excerpta ex chronica Vurbergensi de natione Russorum (podatki za leto 1936).

Pulko: *Ruska emigracija na Slovenskem 1921–1941*, str. 58.

⁸² SI_ZAP/0458, Mestna okupacijska uprava, šk. 18, ovoj 51, spisi Štajerske domovinske zveze za leta 1941–1944.

⁸³ ŽAV, Excerpta ex chronica Vurbergensi de natione Russorum (podatki za leto 1936).

rom, 160 osebam se zdravstveno stanje ni izboljšalo in 130 so jih napotili na zdravljenje v druge sanatorije. V petnajstih letih delovanja sanatorija je med zdravljenjem umrlo 95 pacientov.⁸⁴ V teh letih je bilo izvedenih: 2400 pnevmotoraksov (vseh insuflacij), 366 različnih operacij prsnega koša, 38.018 intravenoznih injekcij, 60.638 intramuskularnih injekcij, 2788 tuberkulinskih prob, 3330 rentgenskih pregledov, 1658 rentgenskih slik, 18.806 laboratorijskih pregledov, 9548 fizikalnih terapij in 168 mavčnih odvez pri kostni tuberkulozi.⁸⁵

Med vsemi bolniki, ki so preminili na Vurberku, je bilo nekaj takih, ki niso umrli neposredno za posledicami tuberkuloze. Nekateri med njimi so bili prepričani, da jim ni pomoči, in so sklenili, da sami končajo življenje. To pa so storili na poseben način. Po spominih Igorja Blumenaua⁸⁶ so bolniki izvedli tako imenovano rusko »kukuško«. Na videz je bil to nekakšen dvoboj, vendar je bil namen njegovega izida povsem drugačen. Vsak udeleženec si je namreč želel umreti. Dvoboj je potekal na naslednji način: Dva dobra prijatelja sta si oblekla svoje stare vojaške parade uniforme in si pripela vsa odlikovanja. Za pas sta si zataknila težke ruske vojaške revolverje tipa nagant. Stopila sta do temačnih podzemnih prostorov vurberškega gradu in si pred vhomom še zadnjič v slovo stisnila roki. Ko sta se v temnih in njima neznanih kletnih prostorih razšla, je eden izmed njiju vzkliknil: »Kuku!« Drugi je ustrelil v smer, od koder je slišal prihajati glas. To sta izmenično počela tako dolgo, dokler ni eden izmed njiju obležal. Po spominih Blumenaua so se takšni dvoboji odvijali v poznih nočnih urah.⁸⁷

Ruski sanatorij na Vurberku je deloval vse do začetka druge svetovne vojne. 6. 6. 1941 so ga

Zračni napad južnoafriških letalskih sil na grad Vurberk, 23. 2. 1945. Vir: SAAF WW2 Pilots.

⁸⁴ ŽAV, Excerpta ex chronica Vurbergensi de natione Russorum (podatki za leto 1938).

Vurberg, Slovenski gospodar, let. 72, št. 10, 9. 3. 1938, str. 8.

Neubauer: 15-letnica zdravilišča Ruskega rdečega križa na Vurbergu, str. 109–111.

⁸⁵ Neubauer: 15-letnica zdravilišča Ruskega rdečega križa na Vurbergu, str. 10 in 11.

⁸⁶ Igor Blumenau (Herson, 14. 7. 1910 – Beograd, 2004), arhitekt, slikar in pesnik. Njegov oče je bil ruski državljani Maksim Leonidovič Blumenau, mati pa Vera Simonič, hči znanega slavista iz Gornje Radgone, prof. dr. Franca Simoniča. Ko je bil Blumenau star 13 let, se je zdravil v sanatoriju na Vurberku.

Prim.: Блуменау, Судбина русских эмиграната у Београду, str. 15, 102 in 115.

Glej tudi: *Vodnik po fondih in zbirkah Pokrajinskega arhiva Koper*, str. 487.

⁸⁷ Блуменау, Судбина русских эмиграната у Београду, str. 103.

Nemci zaprli, zdravnike s pacienti pa premestili v Topolšico. Inventar sanatorija so jim zaplenili. Med zavezniškim bombardiranjem gradu Vurberk februarja 1945 je bil nato večji del inventarja nekdanjega sanatorija uničen.⁸⁸

VIRI IN LITERATURA

ARHIVSKI VIRI

AS – Arhiv Republike Slovenije

- SI AS 1931, Ruska društva in organizacije v Sloveniji od leta 1921 do 1945, ZA 402-1.

ZAP – Zgodovinski arhiv Ptuj

- SI_ZAP/0458, Mestna okupacijska uprava, šk. 18.

ŽAV – Župnijski arhiv Vurberk

- Župnijski arhiv Vurberk (ŽAV), Excerpta ex chronica Vurbergensi de natione Russorum, Izvleček iz vurberške »kronike«, Bivanje ruskih emigrantov v vurberškem gradu, začetek 1921.

OBJAVLJENI ARHIVSKI VIRI

Белоемиграција у Југославији 1918–1941, Том I., Приредили Др Тома Миленковић Др Момчило Павловић, Институт за савремену историју, Београд, 2006.

USTNI VIRI

Aleksej Arsenjev, Novi Sad – pismo avtorju, 27. 3. 2006.

LITERATURA

Stopar, Ivan: *Grajske stavbe v vzhodni Sloveniji, Prva knjiga, Območje Maribora in Ptuja*. Partizanska knjiga. Ljubljana: Znanstveni tisk, Znanstveni institut Filozofske fakultete v Ljubljani, 1990.

Krajevni leksikon dravske banovine, Krajevni repertoarij z uradnimi, topografskimi, zemljepisnimi, zgodovinskimi, kulturnimi, gospodarskimi in tujskoprometnimi podatki vseh krajev dravske banovine, Ljubljana 1937.

Musek, Viktor: Naš okraj, Poizkus socialnomedicinske skice ptujskega okraja in mesta Ptuj. *Zdravniški vestnik, Strokovno glasilo slovenskega zdravništva* 13 (1941) št. 1, str. 6–13.

Neubauer, Rudolf: Golnik, 15-letnica zdravilišča Ruskega rdečega križa na Vurbergu. *Zdravniški vestnik, Strokovno glasilo slovenskega zdravništva* 10(1938), št. 3, str. 109–111.

Ožinger, Anton: Pomembne osebnosti naših krajev. V: *V ogledalu časa, Zbornik občine Duplek*, Duplek 2006, str. 649–651.

Pertl, Eman: Zdravstvo med Muro in Dravo s posebnim ozirom na razdobje 1850–1941. V: *Svet med Muro in Dravo, ob stoletnici 1. slovenskega tabora v Ljutomeru 1868–1968*. Maribor: Založba Obzorja Maribor 1968, str. 516–588.

⁸⁸ Pulko: *Ruska emigracija na Slovenskem 1921–1941*, str. 59.

Pulko, Radovan: *Ruska emigracija na Slovenskem 1921–1941*, Logatec: Vojni muzej Logatec, 2004.

Sanatorium Vurberg, Subplaninski šumski sanatorij za pljučne bolezni, Croix-Rouge-Russe, Jugoslovanska tiskarna, Ljubljana 1923.

Puškadija - Ribkin, Tatjana: *Emigranti iz Rusije u znanstvenom i kulturnom životu Zagreba*. Zagreb: Prosvjeta, 2006.

Бюллетень Объединенного Комитета Российского Общества Красного Креста, Всероссийского Земского Союза и Всероссийского Союза Городовъ въ Королевстве Сербовъ, Хорватовъ и Словенцевъ, Белградъ-Август 1921. г., Штампарија Саве Раденковића и Брата, Београд, 1924.

Мирослав Јовановић, Досељавање руских избеглица у Краљевину СХС 1919–1924, Књига прва, Стубови културе, Београд, 1996.

Несиба Палибрк-Сукић, Руске избеглице у Панчеву 1919–1941, Градска библиотека Панчево, Историјски архив у Панчеву, 2005.

Санаторијум Руског друшта Црвеног крста у Вурбергу (Словенија), 1927.

MEMOARNA LITERATURA

Игор Блуменау, Судбина руских емиграната у Београду, Историјски архив Београда, Обједињени московски архив, Београд-Москва, 1997.

PERIODIČNI TISK

Е. Месснер, Вурбергъ, Русский голос, № 175, 12 августа 1934 г., str. 4.

Глуховцова, Въ старомъ замке, (Вурбергъ), Новое время, № 1906, Белградъ 9 сентября 1927 г., str. 3.

Н. Рыбинский, Древний замок в руках «москвитов», Русская санаторія в Югославиі, От болгарскаго корреспондента «Рубежа», Рубеж, № 8, Харбинъ 1934.

Вурбергъ, Часовой, № 236–237, Брюссель 5 июня 1939 г., str. 35.

Вурбергъ, Русский голос, № 99, 26 февраль 1933 г., str. 4.

Замокъ Герберштейна, Возрождение, Органъ національнаго возрожденія, Еженедельная газета, № 1748, Белградъ 16 марта 1930 г., str. 4.

Ilustrirani Slovenec, 1928.

Slovenski gospodar, 1914, 1915, 1925, 1927, 1928, 1930, 1936, 1937, 1938.

INTERNETNI VIRI

Kamra, digitalizirana kulturna dediščina slovenskih pokrajin, Sanatorij, <https://www.kamra.si/digitalne-zbirke/item/sanatorij.html>. Pridobljeno 10. 1. 2018.

Vurberk castle attack by SAAF 16 sqdn 1945, <https://saafww2pilots3.yolasite.com/vurberk-castle-attack-by-saaf-16-sqdn-1945.php>. Pridobljeno 10. 1. 2018.

А. Б. Николаев, КОРФ Димитрий Николаевич, <http://www.tez-rus.net/ViewGood30787.html>. Pridobljeno 26. 1. 2013.

Русски санаторий Вурберг в Словении БФРЗ, <http://old.bfrz.ru/vistavka/index.html>. Pridobljeno 27. 1. 2013

С. Л. Войцеховский, ЭПИЗОДЫ, <http://www.dk1868.ru/history/voytzechov.ht>. Pridobljeno 6. 9. 2007.

SUMMARY

SANATORIUM OF RUSSIAN RED CROSS VURBERK

After the Russian Civil War, between 41,000 and 44,000 citizens of the former Imperial Russia who opposed the Bolshevik regime emigrated to the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes. Due to difficult circumstances during the civil war and impossible hygienic circumstances upon evacuation from the coasts of the Black Sea, many of them contracted typhoid, smallpox, and tuberculosis. Insufficient number health care institutions in the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes forced Russian humanitarian organizations to establish Russian health care institutions. Consequently, Russian clinics, lazarets, hospitals, dental clinics, sanatoriums, and other health care institutions were operating on the territory of the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes in which mostly Russian doctors worked. It was typical for all Russian health care institutions that they functioned only for a brief period, mostly until the suppression of infectious disease or eviction of most Russian refugees from the place where the institution functioned. One of the few Russian health care institutions which were functioning until the demise of the Kingdom of Yugoslavia was the Sanatorium of the Russian red cross for pulmonary patients in Vurberk. The beginnings of the Sanatorium can be traced back to 1921 when the department of the Russian red cross came to Vurberk and rented castle premises for two years. Sanatorium was then managed by Natalija Aleksandrovna Duhonina. However, the Sanatorium flourished after the arrival of dr. Boleslav Okolo - Kulak in 1923. The doctor facilitated the transportation of the entire inventory of the former Russian sanatorium in Istanbul to Vurberk in 1924. Vurberk Sanatorium thus gained modern medical equipment. In 15 years of operation, 2618 patients were treated there, amongst whom 1817 were Russian emigrants, 780 Yugoslavs, and 21 foreign citizens. The latter included Poles, Romanians, Greeks, Bulgarians, and Italians.

The achievements of the Sanatorium for pulmonary patients in Vurberk equalled it with the best European sanatoriums. Unfortunately, it was dissolved after the German occupation in 1941, while the inventory was destroyed when allied forces carried out an air raid on the Vurberk Castle in 1945.